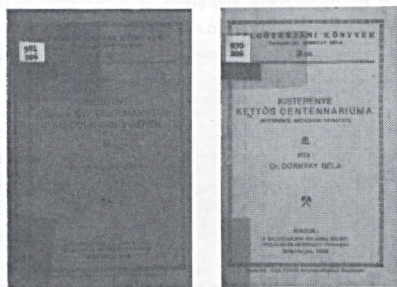

HÍRMONDÓ

V I S S Z A P I L L A N T Ó 60 éve történt

Salgótarján egykori hetilapjában, "A Munka" 1933. október 7-i számában "Salgótarjáni Könyvek" címmel érdekes írás olvasható:

"Szerény, de csinos köntösben jelent meg a napokban egy kis könyvecske: a Salgótarjáni Balassa Irodalmi Társaság legelső produktuma, melyet lapunk is közöl. A Társaság több irányú tevékenységei között elhatározta, hogy egy olcsó, pár fillérért megszerezhető, tartalmas, a legszélesebb érdeklődést is kiváltó könyvsorozatot bocsájt ki, mely felölelni igyekszik kezdetben a Társaság irodalmi termelését, de emellett általánosabb vonatkozású tartalommal, kultúrhistoriai, egészségügyi, szociális, sport és művészeti vonatkozású tanulmányokat is fog kiadni. A Salgótarjáni könyveket Dr. Dornay Béla szerkeszti a Balassa Társaság felkérésére. Hozzáértése, megfontolt kritikai ítélete és a lüktető és megértő lelkesedése, amellyel a Balassa Társaság létéért, érvényesüléséért és jövőjéért munkálkodik, a könyvsorozatból hamarosan egy népszerű és nagyon várt, szórakoztató és tanító könyvecskéket fog kitermelni. Az első könyvecske Beudant francia geológusnak Salgótarján vidékén 1918-

ban tett tanulmányútjának leírása, mely geológiai, kultúrhistoriai szempontokon kívül szórakoztatóan érdekes. Beudant leírását Péntes Zoltán precíz fordításában Dr. Dornay tanulmánya vezeti be. Ezt a könyvecskét hamarosan követni fogja az előkészületben lévő könyvek változatos sorozata: Dr. Vilmon: Mindennapi egészségünk, Dr. Zemplényi: Orvos és orvosság, Dr. Schwabach: A fog szerepe a létért való küzdelemben, Semetkay: Élet és irodalom. Azonkívül kis regények, elbeszélések s verskötetek, melyeket követni fog a Társaság szépíróinak számos kötete. Az ízlésesen kiállított könyvecske "A Munka" nyomdáját dícséri."

Mint a fentebb idézett írás bizonyítja, Salgótarjánban az 1930-as években Salgótarjáni könyvek címmel könyvek kiadása indult el. E kiadványok zöme városunk és a város közelében lévő települések megismerését, értékeinek bemutatását szolgálta. A Balassi Bálint Könyvtár helyismereti különgyűjteményében található példányok mindegyike Dornay Béla munkája. Átalluk értékes adatokra bukkanhatunk Kisterenye, Sósartyán, Zagypálfalva, Kazár történetére vonatkozóan.

Salgótarján esetében pedig a szénbányászat adataitól a florisztikai adatokig bezárólag gyarapíthatjuk ismereteinket városunkról.

A "Salgótarjáni könyvek" zöme Salgótarjánban készült, kezdetben "A Munka" nyomdájában, majd a nyomda

önálló vállalkozássá alakulásával a Végh nyomdában. Ezeknek a könyveknek a gerincmérete 16-17 centiméter volt. Dornay Béla 1940-ben távozott Salgótarjánból, de már előzőleg a tatai Engländer nyomdában készítette el a további köteteket, 21 centiméteres méretben. Az utolsó kettő kiadvány e sorozatból a keszthelyi Náday nyomdában készült el, ugyancsak 21 centiméteres méretben.

Valószínűsíthető, hogy a városi lapban lelkesedéssel fogadott kezdeményezés mégsem kapott elegendő támogatást, s a Balassa Irodalmi Társaság és Dornay Béla által elindított kezdeményezés nem tudott kiteljesedni. A könyvtárunkban található "Salgótarjáni könyvek" léte mégis azt bizonyítja, hogy Dornay Béla és a Balassa Irodalmi Társaság a két világháború között megalapozta városunk történeti irodalmát. Ez az irodalom azóta gyarapodott, színesedett.

A "Salgótarjáni könyvek" megjelenésének hatvanadik évfordulóján a helytörténeti kutatók, érdeklődők szíves figyelmébe ajánljuk a Balassi Bálint Könyvtár helyismereti gyűjteményében megtalálható - az 1930-as évek helyi könyvkiadását és történeti irodalmát reprezentáló - e fontos dokumentumokat és gyűjteményünk friss kiadványait.

R É G I M A G Y A R M U L A T S Á G O K

A l a k o d a l o m

Haj vitézki haj élébel
Kiki egyet az ölébel!
Vigyük haza asszonyunkat,
Fujja felszél a nyomunkat.

Arany János "Rege a csodaszarvasról" című költeményének e versszakában a magyar ősidők lakodalmi emlékéit idézi: a rablólóházaságot. A nomád életforma még természetesnek tartotta ezt az erőszakos cselekedetet, fejlettebb társadalmi rendben nővásár lett belőle. A honfoglalás előtt eleinknél a nő vételára több-kevesebb ló volt. A nővásár emlékéit a vevő legényből lett vőlegény, árból lett ara és eladó leány szavaink tartották fenn. A nőrablásról azonban a letelepülés után sem szoktak még le őseink. Jó száz évvel később aztán Kálmán király új - az egyházi szertartást kötelezővé tevő és a nő örendelkezési jogát elismerő - formát vezetett be: "Minden házasságkötés az egyház színe előtt, pap jelenlétében... és mind a két fél megegyezésével menjen végbe..."

Így aztán a XIII. századra kialakult házassági ceremónia két fő részből állott: az ősi, pogány elemekből táplálkozó, a nőrablás, illetve a nővásár emlékéit fenntartó eljegyzésből: a kézfogóból és az egyházi szertartásból: az esküvőből, amelyek együttese a lakodalom, mert lak-

mározással, mulatozással ünnepelték meg a jelentős eseményt.

A lakodalmat természetesen sok minden megelőzte. Elsősorban a párválasztás. Általában a szülők határozták meg, hogy fiuk kit vegyen el. Majd a leány szüleinél "alattomban megjáratták" a dolgot.

Az ifjú férfi rokona társaságában indult leánynézőbe. Ha nem ismerték őt régebről, látogatása után néhány nappal a leány apja két férfi rokonnát elküldte az ifjúhoz háztűznézőbe. Ha a szemle tetszett, sor került a kérésre. A kézfogón a vőlegényi ajándék - a möring - dolgát kellett a násznagyoknak megtárgyalniok. Újabban a leány is möringolt, ez volt a hozomány. A megegyezést követte a kézfogó. Az ifjú pár jegyet váltott: a legény fényes ezüst pénzt, a leány jegyendőt adott a legénynek. A kézfogót lakomával, esetleg tánccal ünnepelték meg.

Másnap pedig "szemre mentek" a paphoz, beiratkozni. A háromszori templomi kihirdetés ideje alatt készültek a lakodalomra.

A lakodalom napja előtt útnak eredt az egyik vőfély és a vendégeket lakodalomba hívta.

Az esküvő napján mindkét háznál külön gyülekeztek a vendégek. A vőlegény vendégeitől kísérvé, zeneszóval indult a menyasszony házához. A násznagy ünnepélyes mondókéval kikérte a leányt, majd elindultak a templomba. Esküvő

után külön-külön vonult haza a két násznép ebédre, csak azután indult el a vőlegény és a násznépe a menyasszonyért.

Elérkezvén az ideje, megszólalt a muzsika, és a vőfély asztalhoz ültette a vendégeket. A vacsora végeztével pedig következett a tánc. A vőfély a násznagyoktól kikérte a menyasszonyt és megkezdődött a menyasszonytánc. Sorra táncolhatott vele akárki, aki az asztalra helyezett tányérba pénzt dobott. Az utolsó tánc a vőlegényé volt.

Most már szabad a tánc a vendégeknek is.

Éjfélutját a vőfély engedelmet kért a násznagyoktól a menyasszony elvitelére, s a nyoszolyókkal elvezette az új párt a nászgyúhoz. A vőfély levette a menyasszony koszorúját, és a nyoszolyókkal visszatért a násznéphez, aztán mulattak, táncoltak reggelig. Ekkor került sor a kontyolóra. E szertartással fogadták fel közösségükbe az asszonyok az új menyecskét. Egyes vidékeken ilyenkor járták a menyasszonytáncot. Ahol pedig nem, a vendégek ropták addig, míg a gazda feladta a vendégűző ételt: a takarodólevest, avagy a kitolókását.

De tessékelték nótával is, mire a lakodalmal sereg elszéledt. A lakodalom befejeződött, az új pár pedig megkezdte a házasságot.

/G.Zs./

N Ó G R Á D I U T A K O N

D i ó s j e n ő

Diósjenő a Börzsöny hegység és a Nógrádi-medence határán fekvő ősi település. T. Pataki László "Útonjáró" című könyvében így említi: "... az egyetlen olyan nógrádi hely, ahova hírneves római tette a lábát. Pannóniát a II. század derekán szorongató barbár hadak ellen a diósjenői tónál 173-ban maga Marcus Aurelius császár vezette a hadat és hajtott végre sikeres ellencsapást. A markomanokat, krádokat szétverte a légió, a jenei tó bekerült a világtörténelembe."

A község nevében a Jenő a magyar Jenő törzsbéliek településére utal. A név maga török eredetű, jelentése: bizalmas, tanácsadó, miniszter. A megkülönböztető Diós előtagnak diófás az értelme.

A község és az egykori vár már a XIII. században fennállott, Zsigmond király

1437-ben Lévai Cseh Péternek adta zálogba, aki a várat valószínűleg újjáépítette. Halála után a husziták fészkeltek be magukat, s ők építették ezt az erősséget, amelyet Csehvár néven emlegettek.

A XV. század második felében városi kiváltságai voltak Diósjenőnek, a középkorban vámoshely is volt. A török megszállás után Dobó Ferenc, majd Eszterházy Miklós herceg volt a falu földesura. Az esztergomi érsekség és a váci püspökség századokon át birtokolta ezt a vidéket.

A neves geográfus, Fényes Elek a múlt század elején afféle földi paradicsomként mutatta be a diósjenői tájat és a falut. Valamennyi idevonatkozó leírásban olvashatunk a jenei-tóról, a benne lévő "mozgó" szigetről, a gyógyító hatású Zsibak-forrásról.

Mindezekről Bajza József is írt két - nógrádi témájú - elbeszélésében. Bizonyára kevesek előtt ismert, hogy a falu szülőtte volt Szentgyörgyi István (1842-1931) a jó nevű színész. Munkásságának szellemi és tárgyi emlékeit ma is őrzik a községben.

Diósjenő műemlékekben is gazdag. Az ottjárónak érdemes megnézni a XVIII. század végén épült római katolikus és

református templomokat, a két barokk stílusú kastélyépületet.

A falu környékét a mai monográfus "Magyar Svájc"-nak nevezi. A természet szépségét és bőkezűségét már korán felismerték itt. Diósjenő a Börzsönyi túrák egyik fontos és kedvelt kiindulópontja. Sokan keresik fel a fővárosból, és külföldről is. Tavasztól őszig - különösen hétvégeken - számos turista vág neki innen a Börzsönynek, a Cserhát felé.

Az idegenforgalom, a falusi turizmus szempontjából a községnek "megtartó ereje" is van. Diósjenő "felfedezése" az 1970-es évek elején kezdődött, amikor 240 telek épült be a hangulatos, horgászásra kiválóan alkalmas tó szomszédságában. A kemping évente több ezer turistát fogad, a festői környezetben lévő strand pedig szintén látogatott helye a településnek.

A meglévő létesítmények és a jövő anyagi és szellemi forrásai bizonyára együttesen szolgálják majd annak egyre teljesebb megvalósulását, hogy Diósjenő a Börzsöny nyugati és a Cserhát keleti részének turisztikai központja legyen.

/A.J./

Műemlékeink

Herencsény: Nepomuki Szent János szobor

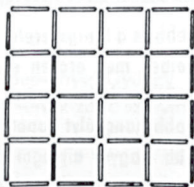
A jó arányú barokk szobor több mint 200 esztendeje óvja a Fekete-víz herencsényi hídját. Nepomuki Szent János Csehország és a hidak védőszentje. Született Pomukban vagy Nepomukban (Csehország) 1340 körül, meghalt Prágában 1393. március 20-án este 9 órakor, amikor IV. Vencel király a Károly-hídról a Moldvába dobatta. Szentté avatták 1729-ben. Irodalom: Révai nagy lexikona XIV. kötet, Frics Gyula: Nógrádi műemlékek. 1990.

(V.Iné)

REJTVÉNY

Gyufából rakd ki a rajzon levő képet, amelyen 30 kisebb-nagyobb négyzetet számolhatsz össze. Ezután vegyél el 9 gyufát úgy, hogy egyetlen négyzet se maradjon.

Beküldési határidő: 1993. október 20.

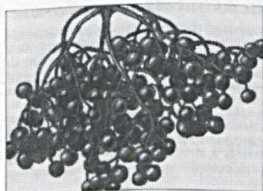
A szeptemberi rejtvény helyes megfejtése: 1. X; 2. 2; 3. X; 4. 1; 5. 1; 6. X.

Könyvjutalmat nyert: Fodor Krisztina St., Gorkij krt. 77., Gajdár Zsuzsanna St., Március 15. út 4., Gasparkovics Réka St., Rákóczi út 318., Nagy Emese St., Lovász J. út 1., Szigeti Szilvia St., Hunyadi krt. 2.

KÉRDEZGETŐ

Mire használható a fekete bodza?

Nagyon sok mindenre. Kitűnő eledel a fekete bogycsók készített lekvár, amely jó szolgálatot tesz gyomorbántalmak ellen is. Az árokparton, erdőszéleken gyakori cserje sárgásfehér virágaiból illatos és jó ízű teát vagy szörpöt készíthetünk. Ha a kert sarkába ültetjük, nyár végén és ősszel nagyon sok madár látogatja, mert a lédús bogyókat a posztáták, sárgarigók, seregélyek valamennyien nagyon szeretik. Egyesek ágából a gyerekek régebben bodzafa puskát és vízfecskendőt készítettek.

A CINEGE CIPŐJE

Vége van a nyárnak,
hűvös szelek járnak,
nagy bánata van a
cinegemadárnak.

Szeretne elmenni,
ő is útra kelni.
De cipőt az árva
sehol se tud venni.

Kapkod fűhöz-fához,
szalad a vargához,
fűzfahegyen lakó
Varjú Varga Pálhoz.

Azt mondja a varga,
nem ér ő most arra,
mert ő most a csizmát
nagyuraknak varja.

Darunak, gólyának,
a bölömbikának,
kár, kár, kár, nem ilyen
akárik fiának!

Daru is, gólya is,
a bölömbika is,
útra kelt azóta
a búbos banka is.

Csak a cinegének
szomorú az ének:
nincsen cipőcskéje
máig se szegénynek.

Keresi-kutatja,
repül gallyról gallyra:
„Kis cipőt, kis cipőt!” –
egyre csak azt hajtja.

ÚJ KÖNYVEINK

Lawrence, Eleanor: Gombák: a leggyakoribb európai gombák

A "Kis természethatározó" könyvsorozat első tagja a leggyakoribb európai gombák meghatározásában segít. Célja a könnyű és gyors határozás elősegítése, ezért kirándulók, természetjárók hasznos és gyors segítője lehet. A bemutatott gombákat termőhelyük szerint öt nagy csoportra osztották (Lombhullató erdők, Tülevelű erdők, Kevert erdők, Fűves területek, Fán élők), melyeket a meghatározás első lépéseként, a lap tetején különböző színű csíkok jeleznek. Itt még további információk segítik a továbblépést: nagyság, alcsoportok, köznapinév. A színes ábrák, a részletes fajleírások, a fogyaszthatóságra vonatkozó megjegyzések lehetővé teszik, hogy meghatározz és megismerd Európa leggyakoribb gombáit.

Forey, Pamela: Vadvirágok: a leggyakoribb vadvirágok

A "Kis természethatározó" sorozat második kötetével könnyen és gyorsan meghatározhatjátok a városok környékén, az utak mentén, az erdőkben és a napsütötte, füves területeken nyíló leggyakoribb vadvirágokat. Használatához nincs szükség növénytani ismeretekre. A virágszín (színes sávok az oldalak tetején), az élőhely (egyszerű jelek) ismeretében gyorsan fellapozhatjátok a könyvnek azt a részét, ahol a keresett faj szerepel. Itt a virágról, a levelekről és a növény alakjáról készült színes rajzok és részletes leírások segítik Európa leggyakoribb vadvirágainak helyes meghatározását. A sorozatból előkészületben: Akvárium halak, Fák

(F.Iné)

VIDEOMOZI

Október 4. **A bátor lovacska**

Rajzfilm

Október 11. **Keoma**

Olasz film

Október 18. **Gulliver utazásai**

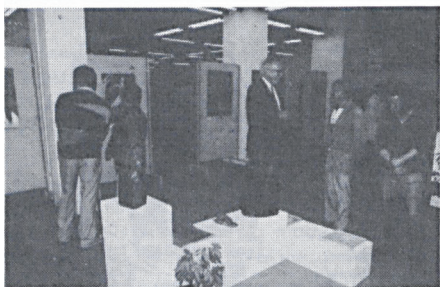
Amerikai rajzfilm

Október 25. **Moby Dick**

Angol film

Az előadások kezdete délután 14 óra

Október 8-ig tekinthették meg az érdeklődők a Balassi Bálint Asztaltársaság képzőművész tagjainak kiállítását.

***

Antal András keramikumművész kiállítása október 11-én 16,30 órakor nyílik a könyvtár emeleti csarnokában.

ZENÉS PÉNTEK ESTÉK

Október 1.

"KOJAK" - Kortárs Jazz Klub
Étlap - bevezető foglalkozás

Október 8.

Nosztalgia-est

Október 15.

"KOJAK" - Kortárs Jazz Klub
1. Kenny Wheeler:
The Widow in The Window
2. John Surman:
Withholding Pattern

Október 22.

Nosztalgia-est

Október 29.

"KOJAK" - Kortárs Jazz Klub
1. Eberhard Weber: Chorus
2. Stephan Micus:
Wings over Water

A rendezvények 18 órakor kezdődnek

Házi olvasmányok videón

Október 14. 15.30

A rab ember fiai (Móra F.)

Október 21. 15.30

Antigoné (Sophokles)

Október 28. 15.30

Rokonok (Móricz Zs.)

November 4. 15.30

Kincs kereső kisködmön (Móra F.)

SÜTŐ ANDRÁS:

Szemet szóért

Dokumentumok, naplójegyzetek

A kötetbe rendezett emlékezések és naplójegyzetek a 60-as évek végétől követik nyomon az író közéleti tevékenységét.

A nagyszabású emlékezéskötet a "kisebbségi nyomorúság kerekasztalához" invitálja az olvasót, aki nem pusztán együttérző tanúja lehet így az erdélyi magyar sors utóbbi két és fél évtizedének, de példát láthat a szépirodalmi igényű dokumentarista próza eszésteljesítő ményére is.

CS. GYÍMESI ÉVA: Honvág a hazában

Cikkek, tanulmányok, esszék

1989 decemberében megbukik a legdurvább közép-európai diktatúra Romániában, hogy helyét átadja egy új rendszernek, amely a várakozások ellenére nem képes úrrá lenni a belpolitikai feszültségeken. A belviszályok kiújulnak, felerősödnek.

Cs. Gyimesi Éva, a kitűnő kolozsvári irodalmár és ismert közéleti személyiség azok közül való, akik ebben az indulatoktól és gyűlölködéstől terhes helyzetben a toleranciát, a politikai konszenzust hirdetik. A HONVÁGY A HAZÁBAN közel tíz év írásaiból ad átfogó válogatást. Éles hangú politikai publicisztikák, személyes hangvételű riportok - beszélgetések, izgalmas irodalmi esszék követik egymást időrendben, felvázolva így nemcsak egy gondolkodó értelmiségi szellemi útját, hanem az erdélyi politikai élet alakulását a nyolcvanas évek közepétől napjainkig.

/T.Gn/

ERKEL FERENC:

BÁNK BÁN

A XIX. századi magyar zenekultúra vezető egyénisége, kiváló karmester és zongorista volt. Legnagyobb érdeme a verbunkos zenére épülő magyar nemzeti opera megteremtése. Az ő nevéhez fűződik az 1853-ban megalakult és még ma is működő Budapesti Filharmónia Társaság, a Zeneakadémia és az Operaház is.

Zenész családban született 1810 november 7-én Gyulán. Tanulmányait Gyulán és Pozsonyban végezte, majd zenei munkáját Kolozsvárott kezdte meg. Itt szerezte azokat a zenei élményeket is, melyek egész zenei pályafutását meghatározták.

Minden operájában nemzeti múltunk alakjához, történeteire nyúlt. A Bánk bán témája több mint 10 évig foglalkoztatta Erkelt. Katona József drámájából Egressy Béni írta meg az opera szövegkönyvét 1850-51-ben. De a kezdeti lelkesedés után 10 év csend következett talán politikai, talán anyagi okok miatt. A szabadságharcot követő szörnyű terror után lassan eszmélt újra a magyar nemzet. Az 1860-as évek táján kezdett erősödni a nemzeti kultúra, a nemzeti öntudat. Ekkor vette elő újból a librettót a zeneszerző. Erkel a Bánk bán zenei megformálásában azon az úton haladt tovább, amelyen a Hunyadi kompozícióval elindult. De drámailag ez az alkotás sokkal feszültebb és erősebb hangulatteremtő erővel bír. A lírai jelenetek zenéje puhább, melegebb és a hangszerelés is színesebb. A korábbi műveiben még erősen érezhető volt az olasz operák stílusa, dallamossága. A Bánk bán operában nagyobb hangsúlyt kapott a magyar karakter, jóval több magyar anyagot dolgozott fel a nagyjelenetek megformálásában. A feszes verbunkos ritmikát a drámai kifejezés eszközüvé tette.

Az opera bemutatóját óriási siker kísérte a Nemzeti Színházban 1861. március 9-én, az előadást a szerző személyesen vezényelte.

Erkel operakomponálásának csúcspontját érte el a Bánk bán-ban. A Nemzeti Színházban, majd az Operaházban a leggyakrabban játszott alkotássá vált. Az operát hangfelvételünkön Komor Vilmos vezényli.

/P.Zs./

NYITVATARTÁS

Hétfőtől-péntekig 10-18 h
Szombaton 9-13 h

TELEFONSZÁMAINK

Központ 316-777

MELLÉKÁLLOMÁSOK

Általános tájékoztatás 31
Kölcsönzés nyilvántartás 28
Szaktájékoztatás 25
Gyermekkönyvtár 32
Megyei módszertan, ellátóközpont 20

HÍRMONDÓ Kiadja a Balassi Bálint Könyvtár. Felelős kiadó: Fehér Miklós ig. Megjelenik: havonta HU ISSN 0865-5286. Szerkesztőbizottság: Balogh Zsuzsanna, Bódi Györgyné, Gecse Zsuzsanna, Várkonyi Istvánné